

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРАЦЮ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Перехід до ринкової економіки, поява великої кількості безробітних, інші проблеми, що виникли останнім часом у сфері праці, її оплати, привертають увагу до питання щодо законодавчого регулювання права на працю й матеріальне стимулювання. Мета роботи — висвітлити право на працю в Україні, його зміст, обсяг, гарантії, зокрема, те, як воно здійснюється всіма суб'єктами трудових відносин.

Поняття “права на працю” закріплене в Конституції України 1996 р. в ст.43 ч.1: “Право на працю — це конституційне право громадян України, яке полягає в можливості кожного заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується”. Це право проголошене Конституцією України відповідно до ст.23 Загальної декларації прав людини та ст. 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права. За Конституцією право на працю набуло нового змісту. Тепер воно включає:

- можливість заробляти собі на життя працею, яка вільно обирається або на яку вільно погоджуються;
- вільний вибір професії, роду занять і роботи;
- рівні можливості у виборі професії та роду занять;
- заборона використання примусової праці;
- право на оплату праці, але не нижче мінімального розміру, встановленого державою, і своєчасно;
- право на безпечні і здорові умови праці;
- право на захист від незаконного звільнення;
- право на страйк.

Джерело трудового права — це нормативно — правовий акт (норма права), прийнятий компетентним державним органом або запроваджений на договірній основі, в тому числі безпосередньо на підприємстві, але у визначених законом межах, за допомогою якого забезпечується правове регулювання трудових і тісно пов'язаних з ними нетрудових, тобто суспільних відносин в організаціях (де використовують найману працю) та на підприємствах.

Право громадян на працю може бути реалізоване лише за умов встановлених для цього відповідних гарантій. **Гарантії** (з франц.— запорука, забезпечення) — це встановлені діючим законодавством засоби, за допомогою яких держава забезпечує відповідне право. Гарантії права на працю поділяються на:

- правові,
- судові,
- організаційні,
- право на страйк, як гарантія захисту права на працю.

Правові гарантії полягають у встановленні державою норм, які регулюють порядок реалізації права на працю, а також відповідальність за порушення законодавства про право на працю. Правові гарантії права на працю є загальні та спеціальні. Загальні гарантії такі:

1. Гарантії прав при вступі на роботу (наприклад, забороняється необґрунтована відмова певній особі в прийнятті на роботу, тобто всяка відмова в прийнятті на роботу має бути юридично обґрунтована).

2. Гарантії прав під час роботи:
- встановлення режиму робочого часу,
 - встановлення режиму часу відпочинку,
 - оплата праці,
 - охорона праці.

3. Гарантії прав при звільненні (однією з гарантій прав працівника при звільненні є виплата вихідної допомоги, якщо працівник звільнений з незалежних від нього причин).

Спеціальні гарантії охороняють працю осіб, що виконують роботу в певних ситуаціях (наприклад, під час стихійного лиха). Спеціальні гарантії передбачені для багатьох категорій праців-

ників (жінок, неповнолітніх, пенсіонерів, інвалідів, ветеранів війни, праці, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи), працівників ряду галузей народного господарства.

Для забезпечення реального здійснення трудових прав та обов'язків громадян, охорони інтересів працівників, а також підприємств, установ та організацій, у державі існує система органів та організацій, які здійснюють нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю. Такими органами є — Державний Комітет України по нагляду за охороною праці, Державний Комітет з ядерної та радіаційної безпеки, органи державного пожежного нагляду та інші. Вищий нагляд за додержанням законів про охорону праці здійснюється Генеральним Прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

Однією з гарантій права на працю є **страйк** (ст. 45 Конституції України), як один із видів захисту працюючих громадян. Цей вид закріплений у ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права.

До **організаційних гарантій** захисту права на працю кожного громадянина належить діяльність державної служби зайнятості, яка має на меті забезпечення соціальних гарантій з боку держави в реалізації громадянами права на працю. Ця служба організовує пошук роботи для громадян, які звернулися за допомогою про працевлаштування. А у випадку, коли робота, яка відповідала б освіті, професії, спеціальності та кваліфікації, не була знайдена, громадянину виплачується допомога по безробіттю.

Розглянемо тепер як розглядаються трудові спори в районних (міських) судах.

Спочатку дамо визначення трудовим спорам. Це неврегульовані в результаті взаємних переговорів між працівником і власником підприємства протиріччя, які виникли з приводу застосування або зміни умов праці. За змістом трудові спори поділяються на індивідуальні та колективні. У судовій практиці спори про поновлення незаконно звільнених з роботи, про стягнення за вимушений прогул, про дисциплінарні стягнення та інші, які торкаються матеріальних і моральних інтересів працівника, займають значне місце. Вони виникають у процесі здійснення трудових прав. Проте, деякі спори (причому в багатьох випадках) виникають до вступу працівника в трудові відносини. І не тільки до, а й виникають з приводу вступу в трудові правовідносини.

На сьогодні в державі право на працю часто порушується. Так, власники або уповноважені ними органи примусово відправляють працівників у відпустки без збереження заробітної плати, порушуючи цим право кожного працюючого на працю. Також порушується таке конституційне положення, як “право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом”.

Це свідчить про те, що вказані гарантії не завжди є дієвими. Завдання полягає в тому, щоби конституційне право на працю наповнити реальним змістом, а також посилити контроль за дотриманням законодавства про працю і встановити таку систему заходів, щоби гарантії дозволили працівникові реалізовувати своє конституційне право на працю.

1. Заржицький О., Миргородський Д. Особливості правового становища осіб, які працюють у громадян за трудовим договором // Право України.— 1996, № 10.— С. 42—43.

2. Комаренко А. Захист трудових прав громадян у світлі Конституції України // Право України.— 1997, № 12.— С. 15—17.

3. Нор В. Т., Стецюк П. Б. Конституція — Основний закон України в запитаннях і відповідях.— Л.: Кальварія, 1996.— 48 с.

4. Пастухов В. Правові проблеми ринку праці в Україні // Право України.— 1996, № 5.— С. 30—33.

5. Пилипенко П. Д. Окремі зауваження до проекту Кодексу України про працю // Право України.— 1996, № 9.— С. 63—66.

6. Пилипенко П. Д. Трудове право України.— Л.: Вільна Україна, 1996.— 157 с.

7. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи.— К.: Юрінформ, 1992.— С. 19—31.

8. Процевський В. Відсторонення від роботи: вирішення питання у проекті Кодексу про працю // Право України.— 1996, № 8.— С. 25—27.

9. Чанишева Г., Фадєєнко. Розгляд судами справ у спорах, що виникають з трудових правовідносин: окремі питання // Право України.— 1998, № 8.— С. 58—63.

10. Шамшина І. Щодо концепції законодавства України про охорону праці // Право України.— 1998, № 4.— С. 44—46

11. Шевченко М. Судове рішення про негайне поновлення на роботі незаконно звільненого працівника: яким йому бути? // Право України.— 1997, № 12.— С. 99.

12. Ярьєско А. Доцільність функціонування комісії з трудових спорів // Право України.— 1998, № 4.— С. 53—55.

13. Конституція України.— К., 1996.

14. Кодекс законів про працю України.— К.: Юрінком Інтер, 1997.

15. Закон України “Про охорону праці” / Голос України.— 24.11.1992 / Голос України.— 15.01.93.

16. Закон України “Про оплату праці”.

17. Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх захисту” / ВВР України.— 1991, № 14, ст. 164.

18. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” / ВВР України.— 1991, № 21, ст. 252.

19. Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”/ ВВР України.— 1991, № 13 ст. 178.

20. Закон України “Про відпустки”/ Галицькі контракти, 1997, № 4.

Scaletska Z. S.

CONSTITUTIONEL LAW ON LABOUR OF CITIZENS OF UKRAINE

The purpose of the work is to lighten a right for labor in Ukraine, it's contest and the way it's realizing by all the subjects of labor relations nowadays.